لە یادی ڕۆژنامەی کوردستاندا.. کاروان حەسەن سلێمان

پێناسەی ڕۆژنامە

ڕۆژنامە: بریتی یە لە چەند لاپەڕەیەکی نووسراوی پڕ زانیاری تایبەت بە ژیان و گوزەرانی خەڵك و لە هەمان کاتیشدا چەند زانیاری دیکەی بوون لەخۆ دەگرێ، کە بەشێوازێکی زۆر تایبەت نوسراوە و پتر لە قەڵەمێك بەبێ جیاوازی بەشداری تێدا دەکەن بەجۆرێك ڕۆژنامە ببێتە پردێك لەنێوان خەڵك و ئەو دەسەڵاتەی کە فەرمانڕەوایی ئەو شوێنە دەکات کە ڕۆژنامەکەی تێدا لەدایك دەبێت . یان بە واتایەکی تر(ڕۆژنامە: زمانی عەقڵ و مەعریفە و ڕوخساری گەش و پێشنگداری وەرچەرخانی چەرخ و پڕوشکە تیشکی مژدەبەخشی نەو شەوە زەنگی جەهالەت و مینبەر و بڵندگۆی دەنگ زوڵاڵ و بزوێنەری کاریگەری بیر وهۆشە) کەواتە ڕۆژنامە: سەکۆی بەرینی ئازادی جۆش و خرۆشدانی هزر و بانگ بێژی و حەق بێژی ڕابوون و مەیدانی ڕەمبازی سوارچاکانی ئازادی خواز و هزرڤانە.

ڕۆژنامە لە کورتترین پێناسەدا بریتییە لە گواستنەوەی ڕووداو ، بەڵام وەک چۆن ڕووداو بە شێکە لە جوڵەی کۆمەڵگا، بەهەمان شێوە ئەو جوڵەیە لەگەڵ چرکە و واقیعی هەست پێکراودا ڕوو بەڕووی گۆڕانکاری دەبێتەوە.

کەواتە ڕۆژنامە واتا(هەواڵ ، پیشەسازی، تۆمارکردنی ڕووداوی ڕۆژانە، قوتابخانەی فێرکردن و پەروەردەیی ،سیاسی ، کۆمەڵایەتی، ڕەوشت، هونەری ، هتد....

وتەی زانایان دەربارەی ڕۆژنامە.

مەهاتما گاندی دەڵێت: هەر خوێندەوارێک لە ڕۆژدا ڕۆژنامەیەک نەخوێنێتەوە ئەمە بە نەزانی ناوی دەبەین.

ڤۆڵتێر دەڵێ: ڕۆژنامەنووسی دەزگایەکە بەکەس ناشکێندرێ، بەڵام ئەو جیهانی کۆن دەڕوخێنێ، بۆ ئەوەی جیهانی نوێ پێکبێنێ.

ناپلیۆن بۆناپارت دەڵێ: هێندە ترسم لە زمانی ڕۆژنامەنووس یان لە وتارێکی ڕۆژنامە هەیە ، هێندە ترسم لەهەزار تۆپ و هەزار سەرباز نییە.

جیفرسۆن دەڵێ: پێم خۆشە لە وڵاتێکدا بژیم کە ڕۆژنامەی هەبێ ئەگەر یاساش نەبێت ، بەڵام پێم خۆش نییە لە وڵاتێک بژیم یاسای هەبێ و ڕۆژنامەی نەبێ.

ڕۆژنامەی کوردستان بۆچی؟

دەرچوونی ڕۆژنامەی کوردستان ، پەیوەندییەکی بەهێزی بە چەند هۆیەکی گرنگ هەیە، کە هەندێکیان دەگەڕێنەوە بۆ باری ڕۆشنبیری و سیاسی کۆمەڵەی کوردەواری و هەندێکیشیان پەیوەندییان بە بار و ئاستی ڕۆشنبیرێتی سیاسی جووڵانەوەی ئازادیخوازانەی گەلانی دراوسێی کوردەوە هەیە. دەرچوونی ڕۆژنامەی کوردستان نیشانەی سەرەتای قۆناغێکی نوێ بوو لە خەباتی ڕزگاری خوازانەی نەتەوەیی و نیشتمانی کۆمەڵانی خەڵکی کوردستان.

22ی نیسانی 1898 ی زایینی لە قاهیرە وەرچەرخانێکی گەورەی لە مێژووی نەتەوەی کورد و بزاڤی ڕزگاریخوازەکەیدا هەبووە، دەرچوونی ئەم ڕۆژنامەیە لە لایەن نیشتمانپەروەری نەمر میقداد مەدحەت بەدرخانەوە بایەخێکی مەزنی هەبووە، بەوەی ئەو خانەوادە شکۆمەندە دەستێکی بالایان هەبوو لە بوژاندنەوەی هەستی نەتەوەیی کورد و بەرەنگاربوونەوەی ژێر دەستی و بانگهێشت کردن بۆ برایەتیی نەتەوەیی لە نێوان گەلی کورد و گەلانی دراوسێ.

ڕۆژنامەگەری بەوەی چەکێکی فکری و ئایدۆلۆژییە کە لە توانای دایە پەنگ بەناحەزانی گەل و دوژمنە دیار و نادیارەکانی بدا، پێویستە سەنگەری پێشەوەی خەبات بگرێ.

دەرچوونی یەکەم رۆژنامەی کوردی لە کاتی خۆی دا بەزمانی کوردی وە بەناوی (کوردستان) دەنگ و ڕەنگ و سەدایەکی یەکجار گەورە و مانایەکی فرەی لە مێژووی ڕۆژنامەنووسی کوردیدا هەبووە.

ئەو هۆکارانەی وایان کرد ڕۆژنامەی کوردستان لە قاهیرە دەربچێ.

سەبارەت بە دەرچوونی رۆژنامەی کوردستان لە وڵاتی میسر، وا دیارە بارودۆخ تێیدا لەبار بووە، کە نەک هەر تەنیا دانانی چاپخانە لە وڵاتی عوسمانیدا پێویستی بە مۆڵەت وەرگرتن هەبووە، بەڵکو مافی لە چاپدانی کاغەز و کتێبیش هەر پێویستی بە مۆڵەت هەبووە.

ڕووناکبیرانی کورد ماوەیەکی دوور و درێژ بەوەوە خەریک بوون کە بتوانن لە ئەستەنبۆڵ یەکەم ڕۆژنامەی کوردی دەربکەن، بەڵام بە هیچ جۆرێک بەهۆی سیاسەتی دواکەوتووی شۆڤێنیانەی سوڵتان(عەبدولحەمید) ەوە دەرکردنی ئەو ڕۆژنامەیە یا ئەو پڕۆژەیە سەری نەگرت بۆیە ناچار بوون لە(قاهیرە)ی پایتەختی وڵاتی میسر لە چاپخانەی (هلال) ئەو ڕۆژنامەیە دەربکەن.

دەرچوون و بڵاو بوونەوەی یەکەم ڕۆژنامەی کوردی وەرچەرخانێکی گەورەی لە مێژووی نەتەوەی کورد و بزاڤی ڕزگاریخوازەکەیدا هەبووە، دەرچوونی ئەم ڕۆژنامەیە لە لایەن نیشتمان پەروەر و پێشمەرگەی شۆڕشی ڕۆژنامەگەری کوردی(میقداد مەدحەت بەدرخان) بایەخێکی مەزنی هەبووە لە بوژاندنەوەی هەستی نەتەوایەتی و بەرەنگاربوونەوەی ژێر

دەستی، بۆیە کە لە قاهیرەی پایتەختی وڵاتی میسر دەرچوو کەمێک هۆکار پاڵپشت بوون کە لە دوور وڵاتی و دوور لە نیشتمانی کوردان دەربچێت گرنگترین ئەو هۆکارانەش ئەمانە بوون:

1ـ جولانەوەیەکی بەهێزی چاپەمەنی لە(قاهیرە)دا هەبوو.

2ـ بوونی ئازادی بیر و ڕای سیاسی و چالاکی تر لە قاهیرە وەک لە وڵاتانی تر.

3ـ شاری قاهیرە شوێن و مەڵبەندێکی گرنگ و چالاکی هەبوو بۆ بڵاوکردنەوەی ڕۆژنامە و گەیاندنی ژمارەکانی بۆ وڵاتانی ئەوروپا و کوردستان.

4ـ بوونی لایەن و دەست لە قاهیرە لە ڕووی ماددی و مەعنەوییەوە بە بنەماڵەی بەدرخانییەکان.

5ـ میسر وڵاتێکی شارستانی و ڕۆشنبیری بووە تا ساڵی(1896) نزیکەی (224)ڕۆژنامەی لە چاپکراوە و بڵاو کراوەتەوە بەناو لە وڵاتێکی وەک ئێران(20) ڕۆژنامە بڵاو کراوەتەوە و لە عێراقیش(3) ڕۆژنامە بڵاو کراونەتەوە لەو کاتەدا، بۆیە لە قاهیرەی پایتەختی وڵاتی میسر بزاڤی ڕۆژنامەگەری بایەخ و ئامانجی باشتر بووە لە وڵاتانی تر.

بۆ ناوی لێنرا کوردستان

یەکەم ڕۆژنامەی کوردی لە دوور وڵات و دوور لە دانیشتوانی نەتەوەی کورد چاپ و بڵاو بوەوە کە کەمێک هۆکار و ئامانجی لە پشتەوە بوو کە لە لایەن سەردەستەی ڕۆژنامە نووسانی کورد (میقداد مەدحەت بەدرخان) ناوی لێنرا (کوردستان) کە هەمارەکانیش ئەمانە بوون .

1ـ بۆ ئەوەی (کوردستان) بە دونیا بناسێنێ.

2ـ بۆ ئەووی ناوی (کوردستان) بە زیندوویی بمێنێتەوە.

3ـ وەک ڕوو بە ڕوو بونەوەیەک بەرامبەر بە دەسەڵاتی عوسمانییەکان ، چونکە چەندین شەڕش و ڕاپەڕین و بزوتنەوەی کوردییان دامرکاندبوەوە.

4ـ میقداد مەدحەت بەدرخان بەدوای کێشەی میللەتەکەدا دەگەڕا کە ئەم میللەتە لە نیشتمانەکەدا دەژین ئەویش (کوردستان)ـــە.

تەنگ و چەڵەمەکانی بەردەم ڕۆژنامەی کوردستان :

دەرچوونی ڕۆژنامەی (کوردستان) لە بارو دەخێکی تایبەتی خۆیدا سەرەتاییەکی ڕۆشنگدار بووە بۆ چوونە ناو ژیانی هۆشیاری نەتەوەیی و پتر پەرەپێدان و خزمەتکردنی زمان و ئەدەب و ڕۆشنبیری کوردی، هەر ئەوەش بۆتە فاکتەرێکی کلتوری ڕەسەن.

بەڵام ئەم ڕۆژنامەیە بەهۆی ئەو هەڵ و مەرجە سیاسییەی کە نەتەوەی کورد هەمیشە تووشی بووە. ڕۆژنامەی (کوردستان) نەیتوانیوە بە

شێوەیەکی ئاسایی بڵاو ببێتەوە لەبەر ئەم هۆیە و بە پێی هەل و مەرجی ئەو سەردەمە بەڕێوەبەرانی ئەم ڕۆژنامەیە کە ناچار بوون لە چەند وڵاتێک ڕۆژنامەکە دەربکەن و بڵاوی بکەنەوە بە هۆی گوشاری دەوڵەتی عوسمانی و نەیارانی کورد ،ڕۆژنامەی کوردستان وێنەی چەوسانەوە و کوێرەوەری میللەتی کوردە، ئیتر ئەو ڕۆژنامەیە لە ماوەی چوار ساڵ تەمەنیدا کۆمەڵێک کێشە و تەنگ و چەڵەمەیان بۆ دروستکردووە و تا پێیان کرابێ دوژمنایەتی و دژی وەستاون. لەگەڵ هەموو ئەمانەشدا ڕۆژنامەکە سنوری خەباتی سیاسی و چەکداری کوردستانی فراوانتر کرد، بەهۆی خەباتی ڕۆشنبیری و خوێندەواری تێکەڵ بە یەکتری کرد و هێنایە ناوەوە.

22 ی نیسان ڕۆژی ڕۆژنامەگەری کوردی

دەرچوونی یەکەم ڕۆژنامەی کوردی بەناوی (کوردستان) و بەزمانی کوردی لەکاتی خۆی دا بۆ ئەمڕۆی کوردیش بگرە تا دوا ڕۆژیشی لەگەڵدابێت بە ڕۆژێکی مێژوویی و پڕشنگدار و هەمیشە دیار و پیرۆز لە ڕەوتی مێژوویی ڕۆژنامە نووسی کوردی دادەنرێت چونکی دەنگ و ڕەنگ و سەدایەکی فرە گەورە و مانایەکی گرنگی مێژووی کاروانی ڕۆژنامە نووسی کوردی دا هەبووە .
ڕۆژنامەی کوردستان نوبەرە و یەکەم ڕۆژنامەی کوردی، ئەم ڕۆژنامەیە لەڕێکەوتی ڕۆژی پێنج شەممە 9 ی نیسانی ساڵی 1314 ی ڕۆمی بەرانبەر بە 22 ی نیسانی ساڵی 1898 ی زاینی لەشاری قاهیرە لەلایەن (میقداد مەدحەت بەدرخان) بڵاو بووەوە .فەرهاد شاکەلی لە نوسینێکدا ئەوە دووپات دەکاتەوە و دەیسەلمێنێ کە ڕۆژی(21/4/1898) یەکەم ڕۆژنامەی کوردی دەرچووە، نەوەک (22)ی نیسان .
123ساڵ بەر لە ئێستا لە قاهیرەی پایتەختی میسر بناغەی ڕۆژنامەگەریی کوردی لە لایەن میقداد میدحەت بەدرخان لە قاهیرەی پایتەختی میسر دانرا. بنەماڵەی بەدرخانیەکان دوای ئەوەی لە لایەن عوسمانییەکانەوە بۆ قاهیرە دوورخرانەوە، دەستیان لە تێکۆشانی بەدیهێنانی مافەکانی گەلی کورد بەرنەدا. میقداد میدحەت بەدرخان لە ٢٢ی نیسانی ١٨٩٨ ڕۆژنامەیەکی بە ناوی «کوردستان» دەرکرد و ئەو ڕۆژنامەیە بوو بە یەکەمین ڕۆژنامەی کوردی. بەو هۆیەوەش ٢٢ی نیسانی ١٨٩٨ بە ڕۆژی دەستپێکردنی ڕۆژنامەگەری کوردی دەستنیشانکراوە و ساڵانە یادی دەکرێتەوە.
لەسەر ئەو بناغەیەی کە ڕۆژنامەی کوردستان داینا، ڕۆژنامەگەری کوردی ڕۆژ بە ڕۆژ زیاتر بەهێز دەبێت و تا ئێستا لەو چوارچێوەیەدا خەباتی بەرچاو کراوە. ڕۆژنامەگەری کوردی و ڕۆژنامەوانانی کورد لە ماوەی 123 ساڵی ڕابردوو تا ئێستا زەحمەتی زۆریان کێشاوە. زۆر جار

ڕۆژنامەکان لە لایەن دەوڵەتانی داگیرکەر قەدەغە کراون و زۆر جاریش ڕۆژنامەوانانی کورد کوژراون یان خراونەتە زیندانەکان. لەگەڵ ئەوەشدا مێدیای ئازاد بەردەوامە و ئێستا سەدان ڕۆژنامە، تەلەفزیۆن، گۆڤار و ڕادیۆی کوردی بەردەوامن لە وەشانی خۆیان.

ڕۆژنامەی (کوردستان) نۆبەرەی ڕۆژنامەگەری کوردی

سەدوبیست و سێ ساڵ لەمەوبەر ڕوناکبیر و نیشتمان پەروەری گەورەی کورد ویەکەم تێکۆشەری مەیدانی ڕۆژنامەنووسی کوردی میقداد مەدحەت بەدرخان بە بڵاوکردنەوەی (کوردستان) یەکەم ڕۆژنامەی کوردی بەردی بناغەی ڕۆژنامەنووسی کوردی دانا .سەدەیەك زیاترە نەتەوەی کوردیش قۆناغێکی نوێی لەژیانی خۆیدا دەست پێکردووە و خاوەنی ڕۆژنامەنووسی بەزمانی خۆیەتی . دەرچوونی (کوردستان) لە(22ی نیسانی 1898) لەقاهیرە بەیەکێك لە گرنگترین ڕووداوەکانی مێژووی نەتەوەی کورد دادەنرێ ، چونکە جگە لەوەی بۆ یەکەم جار بوو کورد ڕۆژنامەی بەزمانی خۆی دەبوو ، لایەنێکی تازە لە تێکۆشانی سیاسی و فەرهەنگی و کۆمەڵایەتیش هاتە نێو ژیانی گەلی کورد

ڕۆژنامەی کوردستان سەرداری ڕۆژنامەگەری نەتەوەی کورد لەڕۆژی پێنج شەممە(22) نیسانی (1898) لەقاهیرەی پایتەختی میسر بەهیممەتی پێشەوایانی ڕۆژنامەنووسی کورد، بنەماڵەی بەدرخانیان ،چاوی پشکووت ، لەماوەی چوار ساڵی تەمەنی دا چەندین جار بەناچاری لەرەو لەوێ ڕەوی پێ دەکراو لەگەڵ گۆڕانکارییە سیاسیەکاندا ، ژیانی پڕسەروەری گوزەراند . ئەوەتا ژمارەکانی ڕۆژنامەکە لەچەند شوێنێك دەرچوون کە سەرجەمیان (31) ژمارە بوون و لەماوەی چوار ساڵدا دەرچوون .

ئەم ڕۆژنامەیە لەسەرەتادا مدحت بەگی بەدرخان ئەرکی سەرنووسەری و بەڕێوەبەری لەئەستۆدا بوو ، دواتر ناچار بوو بەهۆی نەخۆشیەوە بە عەبدولڕەحمان بەگی برای بسپێرێ .

ڕۆژنامەی کوردستان نۆبەرەی رۆژنامەگەری کوردی، ئەم ڕۆژنامەیە لە ڕێکەوتی ڕۆژی پێنج شەممە(9)ی نیسانی ساڵی(1314)ی ڕۆمی بەرانبەر بە (22ی نیسانی 1898)ی زاینی لە شاری قاهیرەی پایتەختی میسر لە لایەن (میقداد مەدحەت بەدرخان) بڵاوکراوە تەوە.

دەرچوونی یەکەم رۆژنامەی کوردی لەکاتی خۆی دا بەزمانی کوردی وە بەناوی (کوردستان) دەنگ و ڕەنگ و سەدایەکی یەکجار گەورە و مانایەکی فرەی لە مێژووی ڕەوتی رۆژنامەنووسی کوردی دا هەبووە.

شکۆداربێ (123) ساڵەی ڕۆژنامەگەری کوردی

لە(22)ی نیسانی هەموو ساڵێکدا ڕۆژنامەنووسان و قەڵەم بەدەستان بەشکۆدارییەوە جەژنی ڕۆژنامەگەری و وشەی ڕەسەنی کوردی پیرۆز

دەکەن ، چونکە لەوڕۆژەدا و (123) ساڵ بەر لە ئەمڕۆ لەساڵی (1898)
ی زاینی یەکەمین ڕۆژنامەی کوردی بەناوی (کوردستان)
لەسەردەستی(میقداد مەدحەت بەدرخان) لەقاهیرەی پایتەختی میسردا
چاوەکانی هەڵهێناو لەدایکبوو ، ئیدی کاروانی ڕۆژنامەگەری کوردی و
وشەی ڕەسەنی کوردی لەو ڕۆژەوە دەستی پێکردووە و بەگەلێ قۆناغی
جیاجیادا تێپەڕیوە ، تا بەقۆناغی زێڕین و گەشی ئەمڕۆدا گەیشتووە .
دەرکردنی ڕۆژنامەیەکی وەك (کوردستان) لەبارودۆخێکی تایبەتی خۆیدا
سەرەتایەکی پڕشنگدار بووە بۆ چونە نێو ژیانی هۆشیاری نەتەوەیی و
پتر پەرەپێدان و خزمەتکردنی زمان و ئەدەب و ڕۆشنبیری و کلتوری
ڕەسەنی کوردی ، هەرئەوەش بۆتە فاکتەرێکی کاریگەر بۆ
ڕۆژنامەنوسانی کورد کەوا ڕۆژی چاو هەڵهێنانی ڕۆژنامەی (کوردستان)
بەڕۆژێکی مێژوویی لەقەڵەم بدەن و سیمینارو مەزگرد و کۆڕو
کۆبوونەوەی چڕ و پڕو هەمەلایەنەی لەسەر ببەستن . چونکە ڕۆژنامەی
(کوردستان) بەردی بناغەی ڕۆژنامەنووسی کوردی داناو بوو بە ڕێبەر
و ڕێنیشاندەری ڕۆژنامەو گۆڤارەکانی دوای خۆی . ڕۆژنامەگەری لەپاڵ
هەرسێ دەسەڵاتەکەی تردا ــ یاسادانان و دادوەری و جێبەجێکردن ،
بەدەسەڵاتی چوارەم ناسراوە . ڕۆژنامە هۆیەکە بۆ گواستنەوەی ئەو
زانیاری و زانستانەی کەهەیە و لەڕێگەیەوە دەگاتە ناو خەڵك و
سودیان پێدەگەیەنێ و ڕێ نیشاندەریشە لەزۆربەی بوارەکانی ژیان .
گومان لەوەشدا نییە کە یەکێك لەئەرك و پەیامە هەرە مەزن و
پیرۆزەکانی ڕۆژنامە ئەوەیە کەبتوانێ بەسانایی بچێتە دڵی خەڵکەوە
و لەهەمان کاتیشدا بتوانێ لەئاست ویست و خواست و داواکاریی
خوێنەردا بێت . دیارە هەرڕۆژنامەیەکیش خوێنەری نەبێت یان لەماوەی
دەرچونیدا نەیتوانی خوێنەربەخۆی ڕابکێشێ ، یان خوێنەربەخۆی دروست
بکات ئەوا نابێتە خاوەن سەنگێکی ئەوتۆ . چونکە سەنگ و مانەوەی
ڕۆژنامە پەیوەستە بە خوێنەرانەوە .

سەد و بیست و سێ ساڵ لەمەوبەرڕوناکبیر و نیشتمانپەروەری گەورەی
کورد یەکەم تێکۆشەری مەیدانی ڕۆژنامەنووسی کوردی (میقداد مەدحەت
بەدرخان) بەبڵاوکردنەوەی (کوردستان) یەکەم ڕۆژنامەی کوردی ،
بەردی بناغەی ڕۆژنامە نووسی کوردی دانا .سەدەیەك زیاترە نەتەوەی
کوردیش قۆناغێکی نوێی لەژیانی خۆی دا دەست پێکردووە و خاوەنی
ڕۆژنامە نووسی بەزمانی خۆیەتی.
دەرچوونی (کوردستان) لە (22ی نیسانی 1898) لەقاهیرەدا، بەیەکێك
لەگرنگترین ڕووداوەکانی مێژووی نەتەوەی کورد دادەنرێ . چونکە جگە
لەوەی بۆیەکەمجار بوو کورد ڕۆژنامەی بەزمانی خۆی دەبوو، لایەنێکی
تازە لەتێکۆشانی سیاسی و فەرهەنگی و کۆمەڵایەتیش هاتە نێو ژیانی

گەلی کورد.

ژمارەکانی ڕۆژنامەی کوردستان:
ڕۆژنامە پێوەرێکی ڕاستەقینەی گەشەسەندن و بەرەو پێشەوە چوونی هەر کۆمەڵگایەکە بۆ تایبەتیش ڕۆژنامەگەری سەربەخۆ و خاوەن هەڵوێست، ڕۆژنامەی کوردستان بوو بەچەکێکی کاریگەری دەستی خەباتگێڕانی کوردستان و کەوتە خزمەتی کوردستان بۆ گەشەپێدان و پەرەپێدانی هەستی نەتەوایەتی و زمان و ئەدەبیات و فەرهەنگی کوردی، ڕۆژنامەی کوردستان لە ماوەی چوار ساڵی تەمەنیدا(1898ــــ1902) (31) ژمارەی لە چوار وڵات دا لەدەرچوو، ئەگەرچی ئەم ڕۆژنامەیە بە ماوەی جیا جیا و شوێن و وڵاتی جیادا دەرچووە و بڵاو بۆتەوە بەڵام بە سەردەمی ئەو کات ڕۆڵ و دەوری کاریگەری زۆری بەسەر ئەو بارودۆخەی ئەو ڕۆژگارەدا هەبووە. ئەوەتا هەرجارەی لە شوێنێک دەرچووە و بڵاو بۆتەوە بەم شێوەیە.

یەکەم پێنج ژمارەی واتە (1ــ 5) لەقاهیرە لەچاپخانەی (الهلال) چاپ کراوە و لە(6ــ 19) لەجنێف و لە (20 ـــ 23) دیسان لەقاهیرە و ژمارە (24) لە لەندەن و (25ــــ 29) لەفۆلکستۆن و ژمارە (30 و 31) دووبارە لەجنێف دەرچوون .
ڕۆژی (22 ی نیسانی ساڵی 1898) یەکەم ڕۆژنامە بەزمانی کوردی ڕوونای دیوە و لەلایەن (میقداد مەدحەت بەدرخان) لەشاری قاهیرەی پایەختی وڵاتی میسر دوو هەفتە جارێك دەردەچوو.
ڕۆژنامەیەکی سیاسی وێژەیی گشتی بووە و سێ هەزار دانەی لێ چاپ دەکرا هەزار دانەشی پێش کەش دەکرا لەکوردستان پاشکۆیەکیشی بەزمانی فەڕەنسی هەبووە .

ژمارەکانی ڕۆژنامەی کوردستان لە(1ــــ 31) جگە لە ژمارەی (10 ،12، 17 ، 18 ، 19) لەکتێبخانەی حکوومی لەشاری (ماربورك) لەئەڵمانیای ڕۆژئاوا پارێزراون و دکتۆر کەمال فوئاد لە ساڵی 1972 ئەو ژمارانەی ڕۆژنامەی کوردستان کە لە ئەرشیفی کتێبخانەی ماربۆرکی ئەلمانیا پارێزراون وەک کتێبێک بە ناوی (کوردستان یەکەمین ڕۆژنامەی کوردی) لە چاپی داوە.
ئەم ڕۆژنامەیە بەکوردی پاراوشێوەی کرمانجی ژووروو شێوەی جزیرە و بۆتان نوسراوە و بەچوار لاپەڕە دەردەچوو بەقەبارەی (50،25 سم × 32،50سم) و پیتی عەرەبی لەسەر نەسەقی فارسی و بەکاغەزو چاپێکی دەگیرلەچاپ دراوە .
میقداد مەدحەت بەدرخان جگە لەوەی کە یەکەمین ڕۆژنامەنووس و دامەزرێنەری بزاقی کوردییە، چاپخانەیەکیشی بە ناوی “چاپخانەی

ڕۆژنامەی کوردستان» لە قاهیرە دامەزراندووە کە بە یەکەمین چاپخانەی کوردی هەژمار دەکرێت.

بەدرخان جگە لە زمانی زگماکی خۆی و تورکی و عەرەبی، زمانی فڕەنسیشی بە باشی زانیوە، بۆیە لەگەڵ بڵاوبوونەوەی یەکەمین ژمارەی ڕۆژنامەی کوردستاندا کارتێکی بە زمانی فڕەنسی بڵاو کردووەتەوە کە شارستانیبوونی عەقڵی میقداد مەدحەت بەدرخان نیشان دەدات.

بەهۆی دژایەتی لایەنی عوسمانی، ئەوا ڕۆژنامەکە ژمارەکانی لە چەند شارێکی جیا چاپکران، لەدوای قاهیرە ئەوا لە شارەکانی ژنێف، لەندەن و فۆلکستۆن چاپکران، ڕۆژنامەکە لەناوخۆی دەوڵەتی عوسمانی قەدەغەکرابوو، بەڵام بەشێوەی قاچاغ دابەشدەکرا. بەگوێرەی نامەیەکی سەرنووسەرەکەیەوە، ئەوا ڕۆژنامەکە لە شارەکانی ئامەد، مەردین، ئەدەنا و دیمەشق خوێنەری هەبووە. لە ژمارەی شەشی ڕۆژنامەکەوە، ئەوا کاری چاپکردن و سەرنووسەری کەوتە دەست عەبدولڕەحمان بەدرخان، کە برا بچووکی میقداد بوو.

لە ساڵی ١٩٩١، لەک[illegible]ر ئەمین بۆز ئەرسەلان ئەو چاپانەی ڕۆژنامەی کوردستان کە لەبەردەستیدابوون وەریگێڕایە سەر زمانی تورکی ئەمڕۆ، ئەم ڕۆژنامەی لە ماوەی تەمەنیدا 3 سەرنووسەری بووە، میقداد مەدحەت بەدرخان، عەبدولڕەحمان بەدرخان و سورەیا بەدەرخان.

هەروەها لە ژمارە 4-5 ی ئەم ڕۆژنامەیەدا هاتووە کە ئەم ڕۆژنامە لە لایەن چاپخانەیەکەوە بە ناو چاپخانەی ڕۆژنامەی کوردستان دەردەچێت کە لە قاهیرە دامەزراوە و ئەمە دەرخەری ئەو ڕاستییەیە کە ئەم چاپخانە یەکەم چاپخانەی کوردییە کە لە لایەن مەقداد مەدحەت بەدرخانەوە دامەزراوە. بە هەر حاڵ ڕۆژنامەی کوردستان لە لایەن کەسانێکەوە دامەزراوە کە بە تەواوی ئاگاداری بیری نوێی جیهانی بوون و هەر سێ سەرنووسەری ئەم بڵاوکراوەیە کەسانێک بوون کە زمانە ڕۆژئاواییەکان و بە تایبەت زمانی فەرانسەو ئینگلیزییان زانیوەو بەم شێوەیە هەوڵیانداوە بەوەی بتوانن کاریگەرییان هەبێت لە سەر کۆمەڵگای خۆیان، بەڵام بە دڵنیاییەوە دەرچوونی ڕۆژنامە بە زمانی کوردی لەو سەردەمەدا لە کوردستان کارێک بوو کە ئیزنی پێنەدەدرا هەر بۆیە لەخۆڕا نییە یەکەم ڕۆژنامەی کوردی، لە تاراوگە دەردەچێت، ئەویش هەمان ترسی دەسەڵاتدارانی لە بڵاوبوونەوەی کولتووری کوردی، لە بەر ئەوەی ئەوان بە هەموو شێوەیەک دژ بەوە بوون کە بەشێک لە دانیشتوانی ناو هەرێمی دەسەڵاتدارییەکەیان (کە ئەو کات بە هەرێمی گەورەی ئیسلامی _عوسمانی) دەزانرا لە باری نەتەوەییەوە خۆی لەوان جیا بکاتەوە. لێرەدا بە شێوەیەک ئەم

ململانێیەی نێوان دەسەڵات و ڕۆژنامە هەر لە دەرچوونی یەکەم ژمارەی ڕۆژنامەی کوردستانەوە دەبیندرا و ئەم ململانێیە بەرامبەر لە نێوان ڕۆژنامەی کوردی و دەسەڵاتدا هەر بوونی بووە و ئێستاش هەر هەیە.

میقداد میدحەت بەدرخان بیرۆکەی ئەوەی هەبوو کە ڕۆژنامەی کوردستان ١٥ ڕۆژ جارێك بڵاوبکرێتەوە، بەڵام بەهۆی زەحمەتییەکان ڕۆژنامەکە بە ڕێکوپێکی چاپ و بڵاونەکرایەوە. لە دوای دەرکردنی ژمارەی یەکەمی ڕۆژنامەکە، دەوڵەتی عوسمانی ڕۆژنامەکەی قەدەغە کرد و نەیهێشت لە لایەن گەل بخوێنرێتەوە. بەهۆی زەخت و زۆرداری عوسمانییەکان لەسەر میسر، میقداد میدحەت ناچاربوو ڕۆژنامەکە لە شوێنی جیاواز دەربکات. میقداد میدحەت بەدرخان تا ژمارە ٦ ڕۆژنامەکەی دەرکرد، دواتر عەبدولڕەحمان بەدرخانی برای ئەرکی چاپ و بڵاوکردنەوەی ڕۆژنامەکەی گرتەئەستۆ. (3) ژمارەی سەرەتا بەگشتی کوردی بوون

ڕۆژنامەی کوردستان ڕۆژنامەیەکی سیاسی وێژەیی گشتی بوو سێ هەزار دانەی لێ چاپ دەکرا و هەزار دانەشی پێش کەش دەکرا لە کوردستان و پاشکۆیەکیشی هەبوو بەزمانی فەڕەنسی.

زمانی ڕۆژنامەی کوردستان :

ڕۆژنامەی کوردستان کە یەکەمین ڕۆژنامەی کوردییە و کاروانی ڕۆژنامەگەری وشەی ڕەسەنی کوردی لەو ڕۆژەوە دەستی پێکردووە و بە گەلێ قۆناغی جیاجیادا تێپەڕیووە تا بە قۆناغی زێرین و گەیشتووەتە ئیمڕۆ ، زمان لە ڕۆژنامەی کوردستاندا کوردییەکی پەتی نەبووە بەڵکو پڕ لە وشە و زاراوەی زمانی عەرەبی بووە و زمانێکی تێکەڵاو بووە و بەشێکی ئەم ڕۆژنامەیە بە زمانی عەرەبی بووە و تاکو کاربەدەستانی دەوڵەتی عوسمانی لە داوا ڕەواکانی گەلی کورد بگەن.
ئەم ڕۆژنامەیە بە زمانی کوردی و دیالێکتی کرمانجی ژووروو (زاراوەی جەزیر و بۆتان) بووە.

ڕۆژنامەی کوردستان بایەخی بەچی دەدا؟

لە کۆتایی سەدەی نۆزدەهەم و لەگەڵ بەرە و پێشەوە چوونی کۆمەڵگا جیاجیاکان بە کۆمەڵگەی کوردیشەوە لە زۆربەی بوارەکانی ژیان، ڕۆژنامەی (کوردستان) وەک پێداویستییەکی هەرە گرنگی سەردەم هاتە کایەوە و بە هۆیەوە گوزارشت لە مەسەلە بنچینەییەکانی ژیانی کۆمەڵایەتی و سیاسی و ئابووری و ڕۆشنبیری و دەستنیشانکردنی پێگە و ڕێ و شوێن بۆ داهاتوو دەکرا. ڕۆژنامەگەری ڕێگایەک بوو بۆ وروژاندنی زۆرێک لەو کێشانەی کە ڕووبەرووی کۆمەڵگەی کوردی دەبوونەوە زۆرجاریش ڕێگەی چارەی کێشەکانی دەست نیشان دەکرد. بۆیە

ڕۆژنامەی (کوردستان) هەر لەو ڕۆژەی چاوی هەڵهێناوە و کەوت□
پەخشکردنی زانست و ئەدەب و مەعریفە بۆ بەرەو پێش بردنی چین و
توێژەکانی میللەتەکەمان، ئەگەرچی لە سەرەتاوە گەورەترین ئەرکی
کارکردن بووە لەسەر بەدەستهێنانی مافە سیاسیە زەوتکراوەکانی
میللەتەکەمان و وشیارکردنەوەی تاکەکانی گەل، لەم ڕوەوە لە نەتەوە
هاوسێکانیان وەکو عەرەب و تورک و فارس دوا نەمێنن و کار بۆ
دروستکردنی قەوارە و ئەو دام و دەزگایە بکەن کە مافە
نەتەوەییەکانیان تیادا بەرجەستە دەبێت. لەگەڵ ئەمانەشدا
ڕۆژنامەکە بایەخێکی زۆری بە بواری ئەدەب و مێژوو و خوێندن و
خوێندەواری داوە و هەروەها هەوڵی داوە کە میللەتی کورد هۆشیار
بکاتەوە و بیری نەتەوایەتی لە مێشکی تاکی کورددا بچەسپێنێت و
داوای بەرهەڵستی زوڵم و زۆرداری کردووە.

هەروەها ڕۆلێکی سەرەکی لە خەباتی کورد بۆ سەربەخۆیی گێڕاوە،
سەرهەڵدانی ڕۆژنامەگەری کوردی لە کۆتایی سەدەی نۆزدەهەم شۆڕشێکی
ئەدەبی و فیکری و ڕۆشنبیری و کلتوری و سیاسی بەرپاکرد دژ بە
داگیرکەرانی نیشتمانی کورد ، بۆیە (22)ی نیسان لە مێژووی کلتوری
و فەرهەنگیمان شوێنی تایبەتی خۆی هەیە بە وەی بۆ یەکەمجار دوور
لە کوردستان یەکەم چریکەی ڕۆژنامەی کوردی هەڵکرا. هەر لە
ڕۆژنامەی کوردستاندا وتاری سیاسی و چیرۆکی شیعری و شیعر و پەخشان
بڵاو دەکرانەوە (کوردستان) پێشەنگی کاروانی ڕۆژنامەنووسی کوردی
یە کە بە مەبەستی ڕاچەنین و هۆشیاری بیری نەتەوەیی دەرچووە.
ڕۆژنامەی کوردستان لە میانی با بەتەکانیدا هەوڵیداوە ڕایەڵەکانی
پاراستنی کولتور و ئەدەبیات و هونەر و زمان بپارێزێت و ئەو
پەیامەش ئاراستەی ڕۆڵەکانی نەتەوەکەی بکات. و بایەخێکی تایبەتی
بە شیعری هەردوو شاعیری نەتەوەیی کوردستان (خانی و حاجی قادری
کۆیی)داوە و بە وردی سەروتاری ڕۆژنامەکەی نووسیووە.

با بەتەکانی ڕۆژنامەی کوردستان سەرچاوەیەکی گرنگ و ڕەسەنە بۆ
تێگەیشتنی زۆر لایەنی ژیانی و سیاسی و ڕوناکبیری کورد لە کۆتایی
سەدەی نۆزدەم و سەرەتای سەدەی بیستەم. زانیارییەکانی ناو
(کوردستان) یاریدەدەری مێژوو نووس دەدەن لە پەیوەندی نێوان کورد
و ئەرمەن و چالاکیی نیشتمانپەروەرانی کورد لە ڕێزی ئیتیحادییەکان
و شوێنی سوارەی حەمیدی لە مێژووی نوێی کورددا.
ل□ با بەتەکانیشیدا با بەتی هەمەڕەنگ بووە وەك { ڕامیاری ، مێژوویی
، کۆمەڵایەتی ، وێژەیی ، بەتایبەتی شیعر بڵاوکراوەتەوە } کەواتە
(22) ی نیسان وەرچەرخانێکی گەورە بوو لەمێژووی نەتەوەی کورد و

بزاڤێ ڕزگاریخوازێکێیدا ، چونکە دەرچوونی ڕۆژنامەی کوردستان لەسەر دەستی نیشتمانپەروەری کورد (میقداد مەدحەت بەدرخان) بایەخێکی مەزنی هەبوو بۆ بەرەنگاربوونەوەی ژێر دەستی و بانگهێشت کردن بۆ برایەتی نەتەوەیی لەنێوان گەلی کورد و گەلانی دراوسێی .

لەژێر ناوی ڕۆژنامەکە ئەم بابەتە بەزمانی تورکی تیا نووسراوە ((لەپێناو ڕاپەڕینی کورد و هاندانیان بۆ هونەر ئەم ڕۆژنامەیە بەزمانی کوردی هەر پانزە ڕۆژ جارێ بڵاو دەبێتەوە)) هەروەها لەلای ڕاستی ڕۆژنامەکە نووسراوە (لەهەر ژمارەیەك من دوو هەزار دانە بەبەلاش بۆ کوردستان دەنێرم تابدرێ بەڕۆڵەکانی گەل) ئەوەی جێی سەرنج ڕاکێشانە ڕۆژنامەی کوردستان سێ هەزار دانەی لێ چاپ دەکرا و لەکوردستان بەبەلاش و لەدەرەوەش بەئابونەی ساڵانەی 80 قروش بووە .

سوود لەم سەرچاوانە وەرگیراوە .
1ـــ ژانرەکانی ڕۆژنامەوانی و مێژووی چاپخانە (1450 ـــ 1500) د.مەغدید سەپان هەولێر ـــ 2005 لەچاپکراوەکانی کۆڕی زانیاری کوردستان .
2ـ چەند بابەتێکی ڕۆژنامەوانی . محەمەد سەعید کوردە، هەولێر ـــ 2004، چاپی یەکەم چاپخانەی بەڕێوەبەرایەتی چاپخانەی ڕۆشنبیری هەولێر .
3ـــ کاروانی ڕۆژنامەگەری کوردی . وریا جاف ،هەولێر ـــ 1998 چاپخانەی وەزارەتی ڕۆشنبیری .
4ـ ڕۆژنامەگەری لەسەرەتای سەرهەڵدانەوە تاچەرخی نوێکاری، برایمی مەلا ، هەولێر ـــ 1998 ، چاپخانەی وەزارەتی ڕۆشنبیری.
5ـ ڕۆژنامەگەری کوردی لەعێراق بەرایەکان (1914 ـ 1939) فاروق عەلی عومەر چاپخانەی وەزارەتی پەروەردە ،هەولێر چاپی یەکەم 2001
6ـ دیداری ڕۆشنبیری و ڕۆژنامەگەری کوردی ، ئازاد هیدایەت دەلۆ ، چاپی یەکەم ـ 1999.
7ـ کوردستان ، ئامادەکردن و پێشەکی نووسین: قادر وریا،هەولێر ـ 1998.
8ـ ڕۆژنامە لە کتێبدا ، نەوزاد عەلی ئەحمەد ، بەرگی سێیەم ، چاپی یەکەم ـ 2013
9ـ مستەفا شەوقی و پەیژە ، ساغکردنەوە و لێکۆلینەوەی : مومتاز حەیدەری ، هەولێر ـــ 1985.
10ـــ لە یادی ڕۆژنامەنووسی کوردیدا ، نووسین و ئامادەکردنی: پ.د.عومەر پەتی ، هەولێر ـ 2012چاپخانەی ماردین.
11ـ ڕۆژنامەگەری کوردی ، چەند سەرە قەڵەمێک لەبارەی تەکنیک و

هون□ر□کانی، چاپی دووو□م ـ 2006 ، چاپخان□ی و□زار□تی پ□روو□رد□.
12ـ سایتی وش□ ، هیدای□ت جان ، 2017
13ـ ف□رهاد شاک□□ی، باس نیوز، 12/4/2021